

برگزاری نشست دیوان دادگستری لاهه

در خصوص کوزوو

به دنبال اعلام استقلال یکجانبه کوزوو در 17 فوریه 2008، دولت صربستان از مجمع عمومی سازمان ملل درخواست نمود که دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه در خصوص مغایرت این اقدام با موازین حقوق بین‌الملل اعلام نظر نماید. با موافقت کشورهای عضو مجمع عمومی، این موضوع در دستور کار دیوان قرار گرفت و بالاخره پس از جمع‌آوری نظرات کتبی کشورهای موافق و مخالف استقلال، جلسه حضوری استماع نظرات موافقان و مخالفان از اول تا نهم دسامبر 2009 برگزار شد.

بررسی دقیق ابعاد مختلف آن، در خصوص سه موضوع مشخص اعلام نظر نماید که عبارتند از:

1- آیا اعلام استقلال یکجانبه کوزوو بر اساس موازین حقوق بین‌الملل صورت گرفته است؟ 2- آیا این اعلام استقلال به معنای نقض تمامیت ارضی صربستان می‌باشد؟ 3- آیا قطعنامه شماره 1244 شورای امنیت سازمان ملل اجازه اعلام استقلال یکجانبه را می‌دهد؟

در اولین روز نشست دیوان بین‌المللی دادگستری، نمایندگان کوزوو و صربستان هر کدام سه ساعت وقت داشتند تا به دفاع از مواضع خود بپردازند. نماینده صربستان در این نشست اعلام استقلال یکجانبه کوزوو را تهدیدی جدی برای نظم، صلح و حقوق بین‌الملل دانست و آنرا ناقض استقلال و تمامیت ارضی کشورها برشمرد. وی در این خصوص گفت: اعلام یکجانبه و غیرقانونی

دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه برای اولین بار در طول تاریخ فعالیت خود به بررسی موضوع جدایی بخشی از خاک یک سرزمین و اعلام استقلال یکجانبه از سوی مردم آن پرداخت. در این نشست 9 روزه که از اول تا نهم دسامبر 2009 ادامه داشت، علاوه بر دو طرف درگیر یعنی کوزوو و صربستان، نمایندگان 29 کشور به دفاع از مواضع خود له یا علیه اعلام استقلال یکجانبه کوزوو پرداختند. از این میان 12 کشور از مواضع صربستان حمایت نموده و اعلام استقلال یکجانبه را بر خلاف موازین حقوق بین‌الملل و قطعنامه 1244 شورای امنیت دانستند و 17 کشور تلاش کردند اعلام استقلال کوزوو را بر اساس تحقق خواست اکثریت مردم این سرزمین قانونی جلوه دهند. در مجموع دیوان بین‌المللی دادگستری قرار است پس از شنیدن مستندات طرف‌های درگیر و

استقلال کوزوو تلاشی برای نقض رژیم حقوق بین‌الملل و قطعنامه شماره 1244 شورای امنیت سازمان ملل می‌باشد. مذاکرات بین‌المللی جهت تعیین سرنوشت کوزوو که از سال 2005 آغاز شده بود از ابتدا محکوم به شکست بود چرا که آمریکا و برخی کشورهای دیگر از همان آغاز، اعلام استقلال را به عنوان تنها راه حل می‌دانستند و مانع هرگونه مصالحه‌ای در این خصوص شدند. نماینده صربستان در طول دفاعیات خود چندین بار به این نکته اشاره داشت که چشم بسیاری از جنبش‌های جدایی‌طلب به نتیجه رأی دادگاه مربوط به کوزوو دوخته شده و لذا کشورهایی که از وجود چنین گروه‌هایی رنج می‌برند با دقت آنرا پیگیری خواهند کرد.

در مقابل آقای اسکندر حسینی وزیر امور خارجه کوزوو در نشست لاهه تأکید داشت که اعلام استقلال کوزوو بر اساس خواست اکثریت آلبانی تبار در این منطقه صورت گرفته و پدیده‌ای غیر قابل برگشت می‌باشد و هرگز مغایرتی با حقوق بین‌الملل ندارد. وی تأکید داشت که قطعنامه 1244 شورای امنیت هرگز احتمال استقلال کوزوو را منتفی ندانسته بود. آقای حسینی هرگونه احتمال بازگشت به قبل و از سرگیری مذاکرات مربوط به تعیین سرنوشت کوزوو را غیرقابل تصور خواند و تأکید کرد که چنین وضعی منجر به وخامت شرایط امنیتی و از سرگیری درگیری‌های خونین خواهد شد. آقای حسینی اعلام استقلال کوزوو را نشأت گرفته از روند مذاکرات تحت هدایت آقای آهتیساری نماینده ویژه دبیر کل سازمان ملل دانست و تصریح نمود اعلام استقلال بخشی از راه حل ارائه شده از سوی آقای آهتیساری می‌باشد.

پس از صربستان و کوزوو، سایر کشورها به طرح دیدگاه‌های خود در دفاع از مواضع این دو کشور پرداختند که مواضع و دفاعیات 5 کشور عضو شورای امنیت

سازمان ملل قابل توجه می‌باشد. آمریکا، انگلیس و فرانسه به دفاع از کوزوو و روسیه و چین به دفاع از صربستان پرداختند.

در مجموع کشورهای حامی کوزوو بر این نکته تأکید داشتند که نقض گسترده حقوق اساسی آلبانی تباران کوزوو از سوی حکومت مرکزی بلگراد در طول دهه 90 و قتل عام آنها در سال 1999 که منجر به دخالت نظامی ناتو شد، وضعیت خاص و ویژه‌ای در این منطقه ایجاد کرد و دیگر صربستان صلاحیت حاکمیت بر این منطقه را از دست داد و به همین دلیل قطعنامه 1244 شورای امنیت اداره امور این منطقه را به سازمان ملل واگذار نمود. این کشورها تأکید داشتند که از زمان اعلام استقلال کوزوو صلح و ثبات بر منطقه بالکان حاکم شده و مردم این منطقه در مسیر همگرایی در نهادهای اروپایی قرار گرفته‌اند و بازگشت به وضعیت قبلی به معنای از سرگیری درگیری‌های خونین در این منطقه حساس می‌باشد. این کشورها همچنین مدعی شدند که اعلام استقلال از سوی مردم یک منطقه توسط حقوق بین‌الملل نه منع شده و نه تأیید شده و لذا لزومی ندارد که دیوان دادگستری لاهه در این خصوص اعلام نظر نماید. نماینده آمریکا در نشست لاهه تصریح نمود که کشورها مختارند کشور تازه تأسیس را شناسایی کنند یا خیر و این امر مغایرتی با حقوق بین‌الملل ندارد و نیازی به اعلام نظر دیوان نیست.

در مقابل محور اصلی بحث مخالفان اعلام استقلال کوزوو در نشست دیوان بین‌المللی دادگستری، نقض تمامیت ارضی یک کشور از سوی یک گروه جدایی‌طلب و امکان ایجاد سابقه در حقوق بین‌الملل بود. این کشورها که اکثراً با مشکل وجود گروه‌های جدایی‌طلب در قلمرو سرزمینی خود مواجه بودند، تأکید داشتند که در صورت شناسایی کوزوو از سوی جامعه

بین‌المللی، سایر گروه‌های جدایی طلب تشویق خواهند شد تا دست به اقدام مشابه بزنند و در این صورت نظم و صلح بین‌المللی دچار خدشه جدی خواهد شد. این دسته از کشورها همچنین تأکید داشتند که اعلام استقلال کوزوو ناقض قطعنامه شماره 1244 شورای امنیت می‌باشد. نماینده روسیه در این خصوص گفت: براساس قطعنامه 1244 که در سال 1999 به تصویب شورای امنیت رسید، کوزوو تحت مدیریت سازمان ملل قرار گرفت و نیروهای حافظ صلح ناتو مسئولیت استقرار صلح و نظم در این منطقه را به عهده گرفتند و این قطعنامه همچنان معتبر می‌باشد. وی تأکید نمود که براساس این قطعنامه و وضعیت نهایی کوزوو باید از طریق مذاکره بین بلگراد و پریشتینا و تأیید نهایی شورای امنیت مشخص شود و شکست مذاکرات به معنای مجوز اعلام استقلال یک‌جانبه نمی‌باشد.

تحلیل‌ها درخصوص نظر مشورتی دیوان

در مجموع نظر دیوان بین‌المللی دادگستری صرفاً جنبه مشورتی دارد و غیرالزام‌آور می‌باشد. قضاوت درخصوص اینکه آیا نظر نهایی دیوان به نفع کدامیک از طرف‌های درگیر خواهد بود، مشکل است ولی تحلیل غالب این است که دیوان رأی و نظر مشخصی در این خصوص اعلام نخواهد کرد و صرفاً به بیان کلیاتی بسنده خواهد نمود. مقامات دادگاه لاهه نیز قبل از شروع جلسات رسیدگی اعلام کردند که ممکن است نظر نهایی دادگاه به صورت مشخص و در قالب بله یا خیر نباشد، بلکه به صورت یک سند 30 صفحه‌ای و در قالب اشاره به مسائل کلی باشد. همچنین ممکن است 15 قاضی دادگاه هر کدام نظرات مختلفی ارائه نمایند. از بین این قضات، 8 قاضی از کشورهای طرفدار استقلال و 7 قاضی از کشورهای مخالف آن می‌باشند.

سوآلی که در حال حاضر پاسخ به آن از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد این است که آیا نظر نهایی دادگاه می‌تواند در تعیین سرنوشت نهایی کوزوو تأثیر داشته باشد. اکثر تحلیلگران معتقدند که بدون توجه به اینکه رأی نهایی دادگاه چه باشد، بازگشت مجدد کوزوو به قلمرو سرزمینی صربستان امری بعید است و در صورت صدور رأی به نفع صربستان تنها شاهد کندتر شدن روند شناسایی استقلال از سوی جامعه بین‌المللی خواهیم بود.

در حال حاضر 64 کشور استقلال کوزوو را به رسمیت شناخته‌اند و همانطور که مقامات برخی از این کشورها اعلام کرده‌اند بسیار بعید است که حتی در صورت صدور رأی به نفع صربستان، شناسایی خود را پس بگیرند. دیپلمات‌های غربی معتقدند که تحت هر شرایطی امکان بازگشت به دوران قبل از استقلال و از سرگیری مذاکرات بی‌حاصل متفی می‌باشد.

از سوی دیگر، صربستان همچنان کوزوو را به عنوان بخشی از قلمرو سرزمینی خود می‌داند و امیدوار است با صدور نظر مشورتی به نفع این کشور، روند شناسایی استقلال کوزوو از سوی سایر کشورها متوقف شود. مقامات صرب اعلام کرده‌اند که آنها به دنبال متوقف کردن روند استقلال کوزوو هستند تا امکان سرگیری مذاکرات جهت تعیین سرنوشت این سرزمین فراهم شود. این مقامات تأکید دارند که اگر کوزوو به عنوان بخشی از سرزمین صربستان باقی بماند، بلگراد حاضر است استقلال بیشتری به این سرزمین اعطا نماید. آقای یرمیک وزیر امور خارجه صربستان همزمان با آغاز نشست دیوان بین‌المللی دادگستری طی مصاحبه مطبوعاتی از آمادگی کشورش برای انعطاف وسیع در قبال موضوع کوزوو و اعطای استقلال گسترده به این منطقه خبر داد. وی در این خصوص گفت: وقتی دادگاه نظر

مشورتی خود را ارائه نماید، راه برای از سرگیری گفتگوها و رسیدن به یک راه حل پایدار و مورد قبول دو طرف فراهم خواهد شد.

جمع‌بندی

در مجموع شاید بتوان گفت بزرگترین پیروزی برای صربستان در صورت کسب نظر دیوان به نفع خود، کند کردن روند شناسایی استقلال کوزوو از سوی سایر کشورها خواهد بود. این تحلیل وجود دارد که مقامات صربستان نمی‌خواهند از سوی مردم ملی‌گرای این کشور به کوتاهی در دفاع از تمامیت ارضی محکوم شوند و لذا تا جائیکه امکان داشته باشد بر موضع فعلی خود پافشاری خواهند کرد. از سوی دیگر الحاق به اتحادیه اروپایی به یکی از اولویت‌های اصلی سیاست خارجی صربستان

تبدیل شده و این موضوع مورد حمایت اکثریت مردم این کشور نیز می‌باشد. آقای تادیچ رئیس‌جمهور صربستان در تاریخ 22 دسامبر 2009 در سفر به استکهلم رسماً درخواست کشورش برای عضویت در اتحادیه اروپایی را به نخست‌وزیر سوئد به عنوان رئیس دوره ای اتحادیه اروپایی ارائه کرد. اگر چه آقای تادیچ در مراسم ارائه درخواست عضویت به اتحادیه اروپایی بر موضع کشورش مبنی بر عدم پذیرش استقلال کوزوو تأکید کرد، ولی به نظر می‌رسد با قرار گرفتن صربستان در مسیر همگرایی با اتحادیه اروپایی، امکان انعطاف از سوی صربستان در قبال کسب برخی امتیازات مورد نظر وجود دارد.

رضا پیرپیران

نماینده‌گی جمهوری اسلامی ایران - تیرانا

